

Jonge Alken *Alca torda* in Nederland

YOUNG RAZORBILLS IN THE NETHERLANDS

Guido O. Keijl

Inleiding

Recent beschreven Geelhoed *et al.* (2009) een waarneming van een jonge, nog niet vliegvlugge Alk *Alca torda* op het Friese Front die door een ouder werd begeleid. Omdat zij meenden dat dit pas de tweede waarneming van een jonge Alk in Nederlandse wateren was, beschreven zij deze waarneming en speculeerden zij over een nieuwe trend, waarbij Alken met hun jongen de Nederlandse wateren vaker zouden bezoeken. Naar aanleiding van deze melding heb ik in de vogelcollecties van het Zoölogisch Museum Amsterdam (ZMA) in Amsterdam en het Nederlands Centrum voor Biodiversiteit Naturalis (tot voor kort Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis) in Leiden gezocht naar jonge Alken uit de periode juli-september.

Jonge Alken in museumcollecties

In de collectie van het ZMA zijn geen juveniele, niet vliegvlugge Alken aanwezig (Kees Roselaar *in litt.*), in Naturalis zijn er vier (figuren 1-4). Drie hiervan zijn verzameld in de laatste decade van augustus, de vierde in september. Alleen van deze laatste is de dag van verzamelen niet bekend (tabel 1). De Alken zijn als jong te herkennen aan het nog donzige, wat rommelige en bruinige juveniele verenkleed op de kop, het ontbreken van zowel witte als zwarte snavelgroeven, de geringe afmetingen (tabel 2) en de donkere veren op de keel (Glutz von Blotzheim & Bauer 1982).

Opmerkelijk is dat twee jongen te Zandvoort verzameld zijn op 29 augustus 1868 en toevallig zijn het ook nog een mannetje en een vrouwtje. Dit laatste moet misschien met een korreltje zout genomen worden: de geslachtsbepaling van Alken moet inwendig gebeuren. Bij dergelijk jonge vogels zijn de gonaden nog dermate onderontwikkeld dat ze nauwelijks te zien zijn. Waarom indertijd is 'besloten' om ze als man en vrouw te noteren weten we niet; we kunnen niet uitsluiten dat dit is gedaan omdat een collectie als waardevoller werd beschouwd naarmate hij vollediger was. Het is evenmin uit te sluiten dat de vogels correct zijn gesekst. Dat de vogels op dezelfde datum zijn verzameld zou kunnen betekenen dat ze tijdens dezelfde boottocht op zee zijn geschoten. Helaas is hier geen informatie over te vinden.

Deze twee Alken zijn afkomstig uit de grote Nederlandse vogelcollectie van J.P. van Wickevoort Crommelin (1830-1891), een Haarlemse vogelverzamelaar die zijn verzameling met grote nauwkeurigheid etiketteerde. Zijn collectie bevat vele bijzondere vogels, die zonder enige twijfel in Nederland zijn geschoten (Vlek & Dorèl 1991), zij het niet per sé door hem zelf, omdat hij al op jonge leeftijd blind werd. Hoewel 'Zandvoort' niet helemaal zeker is – als de vogels op zee zijn geschoten zou het bijvoorbeeld de plaats van aanlanding kunnen zijn – kan wel met zekerheid gesteld worden dat de vogels op het strand of althans in Nederlandse wateren zijn verzameld. Overigens meldt Verwey (1922) dat een visser in Noordwijk hem vertelde dat “enkele jonge zeekoeten in den nazomer achter de branding [...] voor ons dorp” zwommen. Kennelijk kwamen alkachtigen, ook jongen, toen soms zeer dicht onder de kust. In dat zelfde artikel meldt Verwey in een voetnoot: “In dit verband mag ik misschien ook een donsjong van *Alca torda* L. noemen, dat 31 Juli 1914 levend aan het strand bij Egmond-aan-Zee gevonden werd (coll. C.J. Eyma).” De vogelcollectie van Eyma is deels in het ZMA terecht gekomen (Kees Roselaar *in litt.*) en deels in Naturalis (Justin Jansen *in litt.*). Er zitten zeevogels bij, maar helaas geen jonge Alk. Thans zijn dus zeven nog (net) niet vliegvlugge Alken uit ons land bekend.

Hoewel de toekomst zal leren of jonge Alken vaker de Nederlandse wateren zullen bezoeken, is het niet uitgesloten dat iets dergelijks niet zo zeer een nieuw maar veeleer een oud verschijnsel zou zijn. Rond 1900 zag de Nederlandse zeevogelbevolking voor zover we nu weten er anders uit: een aantal soorten was veel talrijker, zoals Stormvogeltje *Hydrobates pelagicus*, andere, zoals Vaal Stormvogeltje *Oceanodroma leucorhoa*, juist veel zeldzamer dan tegenwoordig. Het voorkomen van jonge Alken voor onze kust was dus misschien minder uitzonderlijk dan we nu denken, ook al suggereert de opmerking van Verwey dat een jonge Alk toch wel bijzonder was. Een extra aanwijzing hiervoor is mogelijk dat bijna 4% van de Alken in de vooral oude collectie van Naturalis jongen betreft, terwijl dit minder dan 1% is voor Zeekoeten. Overigens zijn Alken met jongen doorgaans minder geneigd zich zo ver van de kolonie te verwijderen dan Zeekoeten (Camphuysen & Leopold 1994, Bijlsma *et al.* 2001). Verwey (1922) merkt op: “Vermeldenswaard lijkt me een mededeeling die me ook al enkele malen door zeelui was gedaan, nl. dat zich soms midden op zee – in dit geval bij het lichtschip – jonge Zeekoeten lieten zien, klein als donskuikens, waarvan het ieder onbegrijpelijk was hoe ze die reis over zee hadden volbracht.” Het gaat hier om Lichtschip Doggersbank-Zuid, ten noorden van het (huidige) Friese Front. Althans in dat gebied waren jonge Zeekoeten toen (ook al) duidelijk in de meerderheid.

Figuur 1 en 2. Juveniele, nog niet vliegvlugge Alken in de collectie van Nederlands Centrum voor Biodiversiteit Naturalis, Leiden. Zie tabel 1 voor objectgegevens. *Juvenile Razorbills, not able to fly yet, in the collection of the Netherlands Centre for Biodiversity Naturalis in Leiden, The Netherlands. See table 1 for specimen data.*

Figuur 3 en 4. Juvenile, nog niet vliegvlugge Alken in de collectie van Nederlands Centrum voor Biodiversiteit Naturalis, Leiden. Zie tabel 1 voor objectgegevens. *Juvenile Razorbills, not able to fly yet, in the collection of the Netherlands Centre for Biodiversity Naturalis in Leiden, The Netherlands. See table 1 for specimen data.*

Tabel 1. Gegevens van vier jonge Alken *Alca torda* in de collectie van Nederlands Centrum voor Biodiversiteit Naturalis te Leiden. Zie tabel 2 voor maten. Alle andere nog niet vliegvlugge Nederlandse Alken zijn eveneens opgenomen. *Data on four juvenile Razorbills in the collection of the Netherlands Centre for Biodiversity Naturalis in Leiden, The Netherlands. The other presently known juvenile, still flightless Razorbills from The Netherlands are also given.*

RMNH-nr	datum	sekse	locatie	verzameld door/referentie
RMNH.AVES.161803	?/9/1836	vrouw	Nederland	H. Schlegel
RMNH.AVES.161801	29/8/1868	man	Zandvoort	J.P. van Wickevoort Crommelin
RMNH.AVES.161802	29/8/1868	vrouw	Zandvoort	J.P. van Wickevoort Crommelin
RMNH.AVES.161800	21/8/1908	man	Texel	J. Daalder
-	31/7/1914*	-	Egmond aan Zee	Verwey 1992
-	11/7/2005	-	Friese Front	Geelhoed <i>et al.</i> 2009
-	29/7/2009	-	Friese Front	Geelhoed <i>et al.</i> 2009

* stranded alive

Discussie

Alle vier jonge Alken in Naturalis zijn het donsjongenstadium voorbij. Net als Zeekoeten verlaten jonge Alken de kolonie als ze nog lang niet kunnen vliegen. Ze springen op een leeftijd van gemiddeld achttien dagen van de rotsrichel waar ze geboren zijn (Harris & Birkhead 1985) en wegen dan 140-180 gram, oftewel 20-30% van het adulte gewicht. Daarna zorgt een ouder, meestal het mannetje, nog ruim drie weken voor het jong (Nettleship 1996). Het jong is dus ten minste een week of zes onder de hoede van de ouders, maar vermoedelijk wel langer, want de slechts iets grotere jonge Zeekoet wordt door een ouder vergezeld tot een leeftijd van 90-105 dagen. Er is heel weinig bekend over de groeisnelheid en de periode van onafhankelijk worden van jonge Alken. Het is daarom interessant om iets meer over de jonge Alken in Naturalis te vermelden. Daarnaast is het wetenswaardig om de leeftijd van de jongen te bepalen.

Bij alle jonge alkachtigen die zijn bestudeerd, hebben onderzoekers de nadruk gelegd op gewichtstoename als maat voor de groei. Dat is niet verwonderlijk: zo'n hummeltje is eenvoudig te wegen maar lastig te meten. Er zijn dan ook geen maten beschikbaar om de Nederlandse museumvogels mee te vergelijken. Bij alle jonge vogels kan de leeftijd bij benadering worden afgeleid uit lichaamsmaten. Bij sterns is daarvoor de koplengte (snavelpunt tot achterkant van de schedel) de beste schatter en vleugellengte is een goede tweede (Gaston 1985, Stienen & Brenninkmeijer 2002). Koplengte is bij de vier museumvogels niet gemeten, omdat de achterkant van de schedel

bij prepareren vaak wordt vernield. Tarsuslengte is evenmin gemeten; ook dit is lastig te meten bij opgezette vogels en bovendien een matige schatter voor de leeftijd, omdat de poten al bij geboorte relatief groot zijn. Snavelhoogte aan de basis is ook niet gemeten omdat dat vanwege de ietwat geopende snavel geen betrouwbaar resultaat zou geven. De snavel kon bij de punt gesloten worden, zodat de gonyshoogte wel betrouwbaar te meten was.

Tabel 2. Maten (in mm) van jonge Alken *Alca torda* in de collectie van Nederlands Centrum voor Biodiversiteit Naturalis te Leiden. snavel = snavelengte van snavelpunt tot basis van bevedering op de centrale bovensnavel, gonys = snavelhoogte ter hoogte van gonys. De maten ten opzichte van die van adulten als vermeld in Camphuysen (1998) zijn weergegeven als percentage. *Measurements (mm) of juvenile razorbills in the collection of the Netherlands Centre for Biodiversity Naturalis in Leiden, The Netherlands. vleugel = wing length, snavel = bill length, gonys = height at gonys. Percentages of the respective measurements relative to adults (as measured by Camphuysen 1998) are given between brackets*

RMNH-nr	datum	vleugel	snavel	gonys
RMNH.AVES.161800	21/8/1908	147 (74%)	23,4 (72%)	10,9 (58%)
RMNH.AVES.161801	29/8/1868	154(77%)	26,8(82%)	12,5 (67%)
RMNH.AVES.161802	29/8/1868	143(72%)	24,7(76%)	11,4 (61%)
RMNH.AVES.161803	00/9/1836	148(74%)	22,6(70%)	10,9 (58%)

Het ligt voor de hand dat de jonge Alken Britse vogels waren (*cf.* Camphuysen 1998). Alken op Isle of May, voor de Schotse oostkust, leggen hun enige ei gemiddeld op 10 mei (Harris & Wanless 1989). Hiervan uitgaande zou een Alk op 21 augustus ruim veertig dagen oud zijn en op 29 augustus dus vijftig dagen. Kennelijk hebben jonge Alken van deze leeftijd nog net geen volgroeide vleugels, maar is het tijdstip van vliegvlug worden niet ver meer. De snavel groeit niet alleen de eerste winter nog door, maar ook daarna. Of jonge Alken op deze leeftijd al zelfstandig worden is niet bekend.

De hier genomen maten vergeleken met die van juveniele Alken van de Nederlandse kust uit de wintermaanden (Camphuysen 1998) laten zien dat de museumjongen 60-80% van de volgroeide lengte hadden bereikt (tabel 2). Als we de dieren op de foto's bekijken, zien we dat met name de snavels nog buitenproportioneel klein zijn. Voor de vleugels is dat wat lastiger in te schatten, omdat deze mogelijk door een preparateur net niet in de natuurlijke stand zijn gebracht. Bij een adulte Alk reiken de vleugelpunten ongeveer tot aan de punt van de bovenstaartdekveren. Omdat bij drie van de vier museumjongen de vleugels die lengte nog niet halen, kan met een slag om de arm geconcludeerd worden dat ook deze buitenproportioneel klein zijn. 70% van het juveniele wintergewicht zoals gemeld door Camphuysen

(1998) is bijna 300 gram. Omdat die wintergewichten bepaald zijn aan dode jongen, zijn deze waarschijnlijk te laag voor een gezonde Alk. Glutz von Blotzheim & Bauer (1982) tonen groeicurves van alkachtigen, uitgedrukt als percentages van adult gewicht tegen leeftijd. Als we de lijn in die grafiek voor jonge Alken (in de kolonie) doortrekken, zouden jongen van vijftig dagen oud 60-80% van het adulte gewicht wegen. Dat komt aardig overeen met de schatting voor de lichaamsmaten. Een Alk van vijftig dagen oud zou volgens de grafiek 400-500 gram wegen. Een in gevangenschap opgevoede jonge Alk bereikte op een leeftijd van 82 dagen zijn maximumgewicht van 580 gram (Gaston 1985).

Dankwoord

Ik wil Steven van der Mije (NCB Naturalis) bedanken voor toegang tot de vogelcollectie. Eelco Kruidenier (NCB Naturalis) maakte de foto's. Kees Roselaar (ZMA) meldde de afwezigheid van jonge Alken in het Zoölogisch Museum Amsterdam. Kees Roselaar en Justin Jansen gaven informatie over C.J. Eyma en Kees Camphuysen wees me op de publicatie van Jan Verwey.

Summary

Four juvenile, not fully grown Razorbills, collected in The Netherlands in the past, are present in the bird collection of the Netherlands Centre for Biodiversity Naturalis in Leiden (formerly National Museum of Natural History Naturalis). Such young Razorbills are absent from the bird collection in the Zoological Museum in Amsterdam. One downy chick was reported alive on the beach at Egmond, Noord-Holland, in 1914 (Verwey 1922), but is absent from these major bird collections. Up till now, together with two sightings in 2005 and 2009, only seven young Razorbills are known from Dutch waters. Based on the date of finding, three of the museum specimens found in late August are estimated to be forty (one) and fifty (two) days old. This seems to be in accordance with the measurements. Based on the measurements and literature, the weight of Razorbills at the age of fifty days is estimated to be 400-500 gr.

Referenties

- Bijlsma R.G., F. Hustings & C.J. Camphuysen 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland. (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.
- Camphuysen C.J. 1998. Het voorkomen van de Alk *Alca torda* in Nederlandse wateren. *Limosa* 71: 69-77.
- Camphuysen C.J. & M.F. Leopold 1994. Atlas of seabirds in the southern North Sea. IBN research Report 94/6, NIOZ-report 1994-8, Institute for Forestry and Nature Research, Dutch Seabird Group and Netherlands Institute for Sea Research, Texel.

- Gaston A.J. 1985. Development in the Young in the Atlantic Alcidae. In: D.N. Nettleship & T.R. Birkhead (eds.). The Atlantic Alcidae. Academic Press, London/New York: 319-354.
- Geelhoed S.C.V., Leopold M.F. & Camphuysen C.J. 2009. Alk *Alca torda* met halfwas jong op het Friese front, juli 2009. *Sula* 22: 87-89.
- Glutz von Blotzheim U.N. & K.M. Bauer 1982. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 8/II. Charadriiformes (3.Teil). Akademische Verlagsgesellschaft, Wiesbaden.
- Harris M.P. & T.R. Birkhead 1995. Breeding Ecology of Atlantic Alcidae. In: D.N. Nettleship & T.R. Birkhead (eds.). The Atlantic Alcidae. Academic Press, London/New York: 156-204.
- Harris M.P. & S. Wanless 1989. The breeding biology of Razorbills *Alca torda* on the Isle of May. *Bird Study* 36: 105-114.
- Nettleship D.N. 1996. Family Alcidae (auks). In: J. del Hoyo, A. Elliott & J. Sargatal (eds). Handbook of the Birds of the World. Vol. 3. Hoatzin to Auks. Lynx Edicions, Barcelona: 678-722.
- Stienen E.W.M. & A. Brenninkmeijer 2002. Variation in growth in Sandwich Tern chicks *Sterna sandvicensis* and the consequences for pre- and post-fledging mortality. *Ibis* 144: 567-576.
- Verwey J. 1922. Doggersbank. Waarnemingen betreffende den Vogeltrek over de Noordzee, verzameld tijdens een verblijf op het vuurschip Doggersbank-Zuid van 26 Augustus tot 23 September 1920. *Ardea* 11: 1-19.
- Vlek R. & F. Dorèl 1991. Bij de honderdste sterfdag van Jan Pieter van Wickevoort Crommelin (1830-1891). *Fitis* 27: 136-141.

Adresgegevens auteur:

Guido Keijl

Brederodestraat 16a, 1901 HW Bakkum, g.o.keijl@casema.nl